

İSRAİL'İN KUDÜS VE FİLİSTİN'E YERLEŞİM FAALİYETLERİ VE FİLİSTİN HALKININ GELECEĞİ ¹

Murat KÖYLÜ

Dr. Öğr. Üyesi, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü, İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler
Fakültesi, Toros Üniversitesi, Emekli Kıdemli Albay
Asst. Prof. Dr., Department of International Trade and Logistics, Faculty of Economics Business
Administration and Social Sciences, Toros University, Retired Senior Colonel
<https://orcid.org/0000-0001-7759-7675>
<murat.koylu@toros.edu.tr>

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 13.10.2018, Kabul Tarihi: 31.12.2019

Öz: Filistin ve kadim şehir Kudüs, Ortadoğu coğrafyasında tarihin her döneminde en çok mücadele edilen ve çekişmelere sahne olan topraklardır. Yahudi toplumu için kutsal sayılan bu topraklar ve ilk mabetlerinin kurulduğu Kudüs, 1900'ü yılların başlarına kadar ulaşılması gereken büyük bir hayal ve hedefti. Bu hayale ulaşılan 1948 ve sonrasında başlayan Arap-İsrail savaşları İsrail'i agresif ve gözü dönmüş bir yapıya sokmuş, binlerce yıl sonra ulaştıkları hayallerinin ellerinden alınmasına neden olabilecek her türlü ihtimal yok edilmesi gerek bir hedef haline gelmiştir. Özellikle üç semavi dinin doğuş ve yaşam sürecinin beşiği olan Kudüs şehrine sahip olma duygusu, mücadelenin odak noktası haline gelmiştir. 1948'de İsrail Devleti'nin kurulması ve devamında 1967 Arap-İsrail Savaşları sonrası İsrail'in işgali genişletmesi, bölgede yaşayan Filistin Halkını, tüm insan hakları kurallarını hiçe sayarak, zorla yerlerinden yurtlarından etmesi, Yahudi göçmenlere her fırsatta yerleşim yerleri açması, daha vahim olanı ise bütün dünyanın yaşanan insanlık dışı zulme göz yumması günümüzün en önemli trajik gerçeği haline gelmiştir. Günümüzde hemen hemen her büyük ekonomik varlık içinde yerini alan Yahudi toplumu elde ettiği kazanımları korumak ve Kutsal Kitaplarında yazan "Arzı Mevud"a ulaşarak "Büyük İsrail'i" inşa etmek için önüne çıkan her engeli askeri, ekonomik ve güçlü uluslararası ilişkilerle aşmayı zorlayacaktır. Çalışmanın kapsamı; tarih süreci içinde günümüze kadar süregelen ve halen devam eden İsrail'in yerleşim faaliyetleridir. Çalışmanın amacı, geçmişten günümüze din eksenli olarak İsrail'in kutsal saydığı Filistin topraklarını ve Kudüs'ü hukuksuz işgal ve hukuksuz yerleşim faaliyetlerini incelemek, ABD'nin Büyükelçiliği'ni Kudüs'e taşımasıyla başlayan gerginlik ve son olarak İsrail Meclisi'nin "Yahudi Ulus Devlet Yasası"nı kabulüyle bu kararın Filistin Halkı üzerinde etkilerini analiz ederek gelecek ile ilgili çözüm önerilerinde bulunmaktadır.

¹ Bu makale *İkinci Uluslararası İsrail ve Yahudilik Çalışmaları Konferansı*'nda (Bandırma, 27-29 Ekim 2018) aynı başlıkla sözlü bildiri olarak sunulmuş ve *Bildiri ve Öz Kitabı*'nda tam metni yayınlanmış çalışmanın genişletilmiş ve gözden geçirilmiş halidir.

Anahtar Kelimeler: İsrail, Kudüs, Filistin Halkını Geleceği, Yerleşim,

ISRAEL'S SETTLEMENT ACTIVITIES IN JERUSALEM AND PALESTINE AND THE FUTURE OF THE PALESTINE

Abstract: Palestine and the ancient city of Jerusalem, the Middle East in every period of history in the geography of the most struggling and the scene of conflict is the land. These lands which were considered sacred for the Jewish community and Jerusalem, where the first sanctuaries were built, were a great dream and goal to be reached until the beginning of the 1900s. The Arab-Israeli wars, which began in 1948 and later, brought Israel into an aggressive and intimidating structure, and any possibility that could have taken their dreams away after thousands of years has become a target to be eliminated. Especially the sense of having the city of Jerusalem, which is the cradle of the birth and life process of the three heavenly religions, has become the focal point of the struggle. The establishment of the State of Israel in 1948 and the expansion of Israel's occupation after the 1967 Arab-Israeli War, the Palestinian people living in the region, ignoring all human rights rules, forcing them to leave their homelands, opening up settlements to Jewish immigrants at every opportunity, the world is the most important tragic truth of today's oppression of inhuman persecution. The Jewish community, which has taken its place in almost every major economic entity, will be able to overcome the barriers it has achieved and to overcome its obstacles by building military, economic and strong international relations in order to reach the Israel Supply of Israel "written in the Holy Books. The scope of the study; is the settlement activity of the ongoing and ongoing Israel in the history process. The aim of the study is to examine the Palestinian lands and the unlawful occupation and unlawful settlement activities of Jerusalem, which is considered as holy by Israel, from the past to the present, the tension that started when the US moved its Embassy to Jerusalem and finally to analyze the effects of this decision on the Palestinian People by adopting the "Jewish nation-state" the in Israel parliament and to offer solutions for the future.

Keywords: Israel, Jerusalem, Future of the Palestinian People, Settlement,

Giriş

Filistin ve Kudüs Ortadoğu'nun ortasında Akdeniz kıyısında güneyden zafer işareti gibi çatallaşan Kızıldeniz'in iki körfezinden Akabe'nin şahadet parmağı gibi işaret ettiği, doğuda Ölüdeniz ve Ürdün Nehri ile batı'da Akdeniz arasında kuzeye doğru uzanan bu küçük coğrafya dilimidir. Asya, Avrupa ve Afrika'yla birbirine bağlayan uluslararası yolların kavşak noktasında bulunması, insanlığın ortaya koyduğu en eski medeniyetlerin, bilim, fen ve felsefenin, beşbin yıllık insanlık tarihinin beşiği olması, üç büyük dinin doğduğu ve yaşadığı bölgede bulunması, ilahi dinlere ve peygamberlerine ait birçok hatıraları ve eserleri üzerinde taşıması, bütün bunlara ilaveten bir dünyanın en

yeni diplomatik marifetlerinin üzerinde sergilendiği bir ülke olması gibi nedenlerle büyük bir öneme haiz olan Filistin ve Kudüs'ün hazırdaki durumu, Ortadoğu'da bitmeyen bir sorunun varlığı ile geçmişten günümüze kadar süregelmiştir.

Filistin topraklarının Yahudiler ile Filistinliler arasında taksim edilme olasılığının Yahudi iç siyasetinde tartışıldığı 1946-1947 yıllarında, revizyonist görüşün lideri Ze'ev Jabotinsky, Tevrat'ta tanımlı vaad edilmiş toprakları kapsayan sınırlara karşı olacak Arapları, Filistinlileri ve İngilizleri düşman olarak tanımlamıştır. Bu bağlamda bir Yahudi Devleti elde edebilmenin yolu, düşmanlara karşı özgürlük savaşı niteliğinde yürütülecek bir gerilla savaşıyla mümkün görülmüştür (Heller, 2003: 256-259).

En önemli amaç, Filistin topraklarında Yahudi çoğunluğu yaratılması için yasa dışı göç ve yerleşim yerleri kurulmasına yönelik aktif politika yürütmek olmuştur. Arapların Yahudilere karşı olan saldırganlığına güç kullanılarak cevap verilmesi ve Yahudi Devleti'nin kurulmasının Araplar üzerine yapılacak baskıyla mümkün görülmesi, temel askeri ilkeler olarak belirginleşmiştir (Ben-Ami, 2006: 217-220, 225-226). Araplara karşı güç kullanımı fikrinde birleşilmesi, siyasi tartışmaları ortadan kaldırarak, ortak bir amaç için birlikteliği sağlayan ortamı yaratmıştır.

Filistin'e Yahudi göçünün, hem askeri takviye hem de yaşam alanlarına hâkimiyet bakımından beka adına kritik gerekliliğe sahip olduğu bu süreçte ABD Başkanı Harry S. Truman, Yahudilere desteğini 100.000 Yahudi'nin Filistin'e göç edebilmesi için İngiltere'ye baskı yaparak göstermiştir (Harms ve Ferry, 2008: 89). Ben Gurion, bir yandan ABD desteğini devamlı kılmaya çalışırken, diğer yanda da kişisel yaklaşımı olan Ortadoğu'nun Arap kültürüne entegre olmamayı yönetim politikasının bir parçası yapmıştır (Comay, 2005: 55). Bu yönelim benimsenen güvenlik politikasında ayrışmayı ön plana çıkarmıştır. Ayrışma politikasının sürekliliğinde ise, Ben Gurion'un tutumu belirleyici olmuştur (Perlmutter, 1969: 54). Böylece, Ben Gurion'un Yahudi Devleti'ni geleceği için güce başvurulması yönündeki yaklaşımının siyasete hâkim olması kolaylaşmış, halk savaşıma konusunda cesaretlendirilmiş, hatta savaşmak zorunda bırakılmıştır. Güvenlik sorunlarının çözümünde gücün tereddütsüz kullanılması, oluşturulan bu ekolle bağlantılıdır. Ben Gurion'un fikirlerinin aşırı milliyetçi Yahudi gruplarca popüler karşılanması da bu görüşün ispatını oluşturmuştur (Khoury, 1985: 100-137). Sonuçta, Ben Gurion'un görüşü Yahudi Devleti'ni kuran politikaya, 'saldırgan savunma' olarak yansımıştır.

İsrail'in 1917'den itibaren başlattığı fiili işgal, 1948'deki bağımsızlığı ile sonuçlanmasıyla Filistin halkının yaşam mücadelesi de başlamış oldu. Ortadoğu'da söz sahibi olmak isteyen ve aradığı müttefiki bulan ABD, desteklediği İsrail'in bu tarihten sonra günümüze kadar süregelen işgal ve

katliamlarına göz yumduğu gibi, Filistin halkına yaşattığı zulmü de görmezden gelmiştir.

1. Filistin ve Kudüs Tarihi

Sınırları içindeki en önemli şehir Kudüs olan “Filistin” bölgesinin adı milattan önce burada yaşamış olan Filistinlilere bağlanır. Yunan-Makedon hakimiyetinin buralarda kurulmasından sonra bu bölgeye “Palestina” dendiği kaynaklarda geçmektedir. İbraniler de buradaki yerli halka Palisthin demişlerdir. Pleshed veya Plashed, Plisthin Ülkesi veya “Filistinlilerin Ülkesi” manasına gelmektedir (Kızıloğlu, 2012: 35).

Filistin bölgesinin önemli şehri olan Kudüs’ün eski Aramice adı olan Yeruşalem, sözcük olarak bir Amurru tanrısının, “Şalem’in Barınağı” anlamındadır (Büyük Larousse, 1986: 7131). Tarih boyunca birçok isimle anılan Kudüs şehrinin, adının geçtiği bilinen en eski belge M.Ö. 19. ve 18. yüzyıllara ait Mısır metinleridir. M.Ö. 14. yüzyıla ait Tell Amarna mektuplarında 16 şehrin adı Urusalim, Geç Asur metinlerinde Urusillumu veya Ursalimmu, İbranice Masoretik metinde Yruşlym biçiminde yazılmakta ve Eski Ahid’in Aramice metinlerinde Yeruşalem şeklinde telafuz edilmektedir (Harman, 2002: 323). Araplar şehri El-Kuds olarak adlandırırken eski kaynaklarda şehrin isminin Beyt-ül-Makdis, Beyt-ül-Mukaddes (Meydan Larousse, 1969: 611) olarak geçtiğini görmekteyiz. Kudüs, tarih boyunca birbirinden farklı isimlerle anılmasına rağmen, bütün bu isimlerinin manası aynı olup “mukaddes şehir” anlamına gelmektedir (Yaşar, 2003: 105).

Filistin halkının profili, Arap Yarımadası’yla çevresinden başlayan ve Filistin ile komşu bölgeye Kenaniler² ve daha sonra İbrani ve Aramî’leri getiren ana göç hareketleri ile birlikte belirginleşmeye başlamıştır. Arap yarımadası ile aralarında çok sıkı bağlar olmasına rağmen Filistin’in verimli çevresi (münbit hilal), halkı kendisine çeken bir kutup bölgesi haline gelmiş; bunun aksine Arap Yarımadası halkını adeta iten kutup hüviyeti kazanmıştır. Bu göçler “Samî” veya “Arap Göçleri” olarak adlandırılmıştır. Bilhassa Kenani göçü ülkeye damgasını vurmuş ve bu iz M.Ö. 4. binden başlayarak, ülkeye bozulmadan günümüze kadar gelen özelliklerini kazandırmıştır. Bu yüzden Filistin’e, yeniden Suriye ve Lübnan’ın bir bölümü ile birlikte “Kenani Ülkesi” adı verilmiştir. Bu isim ülkenin ilk ismi olarak tarihi kaynaklarda yerini almıştır (Heyet, 1988: 10).

İbraniler’in Filistin’e gelişi Demir Çağı’na denk gelmektedir (Basit vd., 2011: 26).Yahudilerin Filistin’i nasıl ele geçirdikleri konusunda farklı görüşler ileri

² Tarihçiler, Kenanlıların aslı ve isimlendirilmeleri hakkında farklı görüşlere sahiptirler. Bazıları bu ismin “alçak yer” anlamına geldiğini, bazıları ise bunun sonradan Ken’an şekline dönüştürülmüş olan ve Erguvan Ülkesi anlamına gelen (Kunağı) kelimesi olduğu görüşündedirler. Bu da Erguvan ülkesi anlamına gelmektedir (Basit vd., 2011: 15).

sürülmüştür. Bu görüşler, bölgenin ya savaş yoluyla ele geçirildiği ya da Yahudilerin buraya tedricen göçmesi sonucu olduğu yönündeydi (Kindersley, 2000: 41). Kutsal Yeşu Kitabı, İsrailoğullarının bölgeyi savaş yoluyla ele geçirdiğinden bahsederken, tarihçilerin öngörüsü İsraililerin bu topraklara büyük göçler halinde girerek bölgedeki yerel din ve kültürlere egemen oldukları; onlara karşı koyulduğu durumlarda bazen ufak çaplı savaşların meydana geldiği, ancak genelde sayı çokluğu ve başarılı bir dini politika sayesinde hedeflerine ulaştıkları yönündedir (Firestone, 2004: 34). Kitab-ı Mukaddes, İsrailoğullarının bölgeye gelişlerinden sonra burada büyük bir katliam uygulayarak, şehirdeki tüm erkek, kadın, yaşlı ve çocukları katlettiğini bildirmektedir (Kitab-ı Mukaddes, 6: 21).

Hz. Dâvûd bütün İsrail'e kral olunca Yebusilerin hakim olduğu Kudüs'ü, (Harman, 2002: 325) M.Ö. 1000 yılında ani bir baskınla ele geçirerek kenti siyasi ve dini bir başkent haline getirdi (Meydan Larousse, 1969: 611). Hz. Dâvûd, Kudüs'ü başkent yaptıktan sonra şehri güçlendirip, Yebusilerin Zion (Sion)³ olarak adlandırdıkları hisarı yeniden onararak, burada kendisine bir ev yaptırdı ve burayı dini bir merkez haline getirmek istediği için de (Harman, 2002: 325) Musa Yasalarının saklandığı sandığı Kudüs'e getirtti. Daha önce Silo'da bulunan Amphiktyonia Tapınağı'nı şehre naklederek Kudüs'ü, tüm İsrail'in dini merkezi haline getirdi. Hz. Dâvûd, şehri fiziki anlamda imar edip surlarını güçlendirdikten sonra, buraya "Dâvûd'un Şehri" ismini verdi (Büyük Larousse, 1986: 7131). Tüm bu gelişmelerden sonra Hz. Dâvûd Kudüs'te ihtişamlı bir Tapınak inşa etmek için çalışmalara başladı. Hz. Dâvûd, bir mabed inşa etmek için tüm malzemeleri tedarik ettiyse de Rab buna izin vermedi. Bu durum Kitab-ı Mukaddes'te şöyle açıklanmaktadır: "*Oğlum, Tanrım RAB'bin adına bir tapınak kurmak istedim. Ama RAB bana, "Sen çok kan döktün, büyük savaşlara katıldın" dedi, "Benim adıma tapınak kurmayacaksın. Çünkü yeryüzünde gözümün önünde çok kan döktün"* (Kitab-ı Mukaddes, 22: 7-8). Kitab-ı Mukaddes'te de belirtildiği gibi, Rab Tapınağı inşa etme misyonunu Hz. Süleyman'a bahşetmişti.

Kral Hz. Dâvûd'dun 40 yıl süren saltanatından sonra, M.Ö. 970'te (Kindersley, 2000: 41) yerine oğlu Hz. Süleyman geçti. Hz. Süleyman saltanatının ilk zamanlarında Hz. Musa döneminden kalma ve Gibeon'da⁴ bulunan Kutsal Tapınak ve Sunağa, Rab'a şükranlarını sunmak için kurbanlar adadı. Bu durumu takip eden gecede Rab Hz. Süleyman'ın rüyasına girdi ve ona tüm dualarını kabul edeceğini bildirdi. Bunun üzerine Hz. Süleyman insanlar için adalet ve kendi ülkesine kral olmayı diledi. Rab da Hz.

³ Zion (Sion) adının kökeni belli değildir. Yahudi ansiklopedisinde bu ismin "bir kaya", "kale", "kurak yer" gibi anlamlara geldiği belirtilmektedir. Zion (Sion) ismi ilk olarak, Kudüs'ün güneydoğusunda yer alan Jebusite Kalesi için kullanılmıştır (Conder, 1909: 47).

⁴ Gibeon, Yeşu döneminde fethedilen ve Kudüs'ün kuzeyinde yer alan bir Kenan şehridir.

Süleyman'ın dualarını kabul etti ve ona tarihte görülmemiş bir saltanat ve zenginlik bahşetti (Adams vd., 1832: 187). Hz. Süleyman da babası Hz. Dâvûd'un çok isteyip de kendisine nasip olan Tapınağın inşasına, saltanatının erken dönemlerinde başladı. Bu durum Kitab-ı Mukaddes'te şöyle geçmektedir:

Ama barışsever bir oğlun olacak. Onu her yandan kuşatan düşmanlarından kurtarıp rahata kavuşturacağım. Adı Süleyman olacak. Onun döneminde İsrail'in barış ve güvenlik içinde yaşamasını sağlayacağım. Adıma bir tapınak kuracak olan odur. O bana oğul olacak, ben de ona baba olacağım. Onun krallığının tahtını İsrail'de sonsuza dek sürdüreceğim. Şimdi, oğlum, RAB seninle olsun; Tanrın RAB kendisine tapınak kurman için verdiği söz uyarınca, seni başarılı kılsın " (Kitab-ı Mukaddes, 22: 9-11).

Hz. Süleyman saltanatının dördüncü yılında ilk büyük icraat olarak Tapınağı inşa etmeye başladı (Meydan Larousse, 1969: 611). Hz. Süleyman, mabedi şehrin dışında, şehrin duvarlarından daha yüksek olan ve Hz. İbrahim'in oğlu İshak'ı kurban etmek istediği yer olan kuzeydeki Moriah Dağı üzerinde inşa ettirdi (Balcı ve İnce, 2012: 19).

Hz. Süleyman'ın Tapınağı inşa etmesi ve İsrailoğullarını tek bir krallık altında birleştirmesinden sonra, İsrailoğulları bu bölgede altı yüz yıllık bir hâkimiyet tesis etmişlerdir (Gilbert, 1987: 7). Ancak bu dönem M.Ö. 722'de II. Sargon'un önderliğinde yapılan Lachish Savaşı'nda Asurluların Kuzey Krallığı'nı yok etmesiyle son buldu. Asurlular Lachish Savaşı'ndan sonra çok sayıda İsraili Yahudi'yi sürgün ettiler (Kindersley, 2000: 42).

Amurru kökenli bir kavim olan Babiller (Uslubaş ve Dağ, 2007: 17). M.Ö. 612'de Asur yönetimini ele geçirdikten (Basit vd., 2011: 29) sonra yayılmacı bir politika anlayışını benimsediler. Asurluları yıkan Babil Kralı Napobolassar, M.Ö. 610'da Ninova'yı ele geçirdikten iki sene sonra öldü ve yerine oğlu Nebukadnezar geçti (Conder, 1909: 47). Nebukadnezar'ın hüküm sürdüğü dönemde Babiller, birçok devlet ve milleti egemenliği altına alan üstün bir güç konumunda idi. Yayılmacı bir siyaseti benimseyen Nebukadnezar (Yiğitoğlu, 2011: 229), Yahuda Kralı Yehoyakim'in (Harman, 2002: 325) Babillerin Mısır ile M.Ö. 608'de yaptıkları Megeddo Savaşı'ndan sonra Mısırlılarla anlaşması ve Babillerin Mısır'ı zapt edememesinin olumsuz tesiri nedeniyle zaman zaman ayaklanma çıkarmaları üzerine (Yiğitoğlu, 2011: 230) Babil Kralı Nebukadnezar Kudüs'e girerek, Yahuda Kralı Yehoyakin'i emri altına almış, (Harman, 2002: 325) ailesini, idarecilerini, askerlerini, esnafını, Kudüs ve Yahuda'dan çok sayıda Yahudiyi sürgüne göndermiştir. "Babil Sürgünü" olarak tarihe geçen bu hadise M.Ö. 597'da gerçekleşti (Basit vd., 2011: 30). Ayrıca Tapınak ve kral sarayının bütün hazinelerini almış, Hz. Süleyman'ın Tapınak için yaptırdığı tüm altın eşyaları parçalamıştı. Nebukadnezar, yanında esir olarak götürdüğü Yahuda Kralı Yehoyakin'in yerine amcası Sidkiya'yı kral

olarak atadı. Kral Sidkiya, saltanatının dokuzuncu yılında Firavun ile işbirliği yaparak Babilere karşı ayaklandı. Ancak firavun verdiği sözü tutamayarak Sidkiya'yı yalnız bıraktı. Bunun üzerine Nebukadnezzar, komutanı Nebuzaradan'ı görevlendirerek Kudüs'ü yok etme vazifesini verdi. Bu hadise Yahudi tarihinde birinci diaspora dönemi olarak adlandırılmaktadır. Bu olayla birlikte (586) Birinci Tapınak Dönemi sona erdi (Balcı ve İnce, 2012: 19).

Babil Sürgünü, her yönüyle Yahudi tarihinin en önemli hadiselerinden birini teşkil etmektedir. Sosyolojik açıdan, bu dönemde Yahudilerin, anavatanlarına dönme umudunu hiçbir zaman yitmediğini, yaşadıkları sıkıntıları kendi şeriatlarına uygun bir şekilde yaşamak adına direndiklerini ve hayatta kalmak adına zor şartlara uyum sağlama konusunda tecrübe kazandıklarını görmekteyiz (Yiğitoğlu, 2011: 230).

Hz. İsa döneminde Yahudi toplumunda ahlaki bazda büyük bir yozlaşma boy göstermişti. Yahudiler, Musa'nın tebliğ ettiği şeriatın öğretilerinden sapmış ve bu sapma gündelik yaşamda dahi kendini belli eder hale gelmişti. Hz. İsa Kudüs'e geldikten sonra, yaşadığı toplumun ıslahını hedef alan faaliyetlere girişti. Yahudileri çok iyi tanıyor ve onlara güvenmiyordu (Basit vd., 2011: 35).

Halka Musa Şeriatını tebliğ ederek Musa Dinine yeni bir ruh vermeye çalışıyordu. Yeni bir din kurma gibi bir gayesi yoktu. Hz. İsa, Yahudiler arasında yozlaşan ahlak ve şeriatı düzeltmeye çalışıyordu ve kesinlikle Tevrat'ı değiştirme gibi bir amacı olmadığını dile getiriyordu. Hz. İsa tüm tebliğleri sadece Yahudilere yapmıştı. Tebliğ ettiği öğretiler de kesinlikle siyasi değildi. Sadece toplumsal bazda bir yozlaşmayı ıslah etmeyi hedef alıyordu.319 Kısacası, insanları Tanrı aşkına davet ediyordu (Heyet, 1988: 10).

Hz. İsa tüm suçsuzluğuna rağmen, acımasız işkencelere maruz bırakılarak 3 Nisan 33 yılına tekabül eden bir Cuma günü çarmıha gerildi. İncillere göre, İsa çarmıha gerildikten bir süre sonra son nefesini verdi (Luka, 23: 46). Ancak İslam inancına göre Hz. İsa çarmıha gerilmeden Allah tarafından göğe çekilmiştir. Bu durum Kur'an-ı Kerim'de şöyle anlatılmaktadır: "*Oysa onu öldürmediler ve asmadılar. Fakat onlara öyleymiş gibi gösterildi*" (Nisa, 4-157).

İsa'nın ölümünden 37 yıl sonra Kudüs Roma tarafından tekrar kuşatıldı. Yedi aylık bir kuşatmadan sonra, 26 Eylül 70 tarihinde tüm Kudüs şehri ateşe verilerek teslim alındı. Kudüs artık tam bir harabe halindeydi. Tapınak ve çevresi tamamen yıkılmış, taş taş üstünde kalmamıştı. Şehri çevreleyen üç duvarın büyük bir bölümü yıkılmıştı. Ancak Yukarı Şehir bölümünün duvarına dokunulmamıştı (Scarre, 1995: 58).

İsyanın faturası, Yahudiler için çok ağır oldu. Roma Orduları Komutanı Titus'un ölüm saçı kılıcından kurtulanlar, isyanın bedelini topraklarını kaybederek ödediler. Müsadere edilen topraklar, yüksek fiyatlar karşılığında

başkalarına satıldı (Erdemir ve Erdemir, 2010: 126). Kuşkusuz bu isyanın Yahudiler üzerinde yarattığı en büyük hayal kırıklığı Tapınağın yıkılmasıydı. Tapınağın yıkılması, Yahudiler üzerinde tasavvur edilemeyecek kadar büyük bir yıkım oldu. Tapınak yıkılınca, Yahudiler nezdinde işlevsel din adamlığı bitti ve Kudüs artık diasporadaki Yahudi ırkını birleştirme hizmetini göremez oldu. Dini liderliğin sona ermesiyle, bu boşluğu hahamlar doldurmaya başladı (Firestone, 2004: 46). Yahudiler için Kudüs'teki Tapınağa kurban sunmak bir gelenektir. Ancak M.S.70'te Tapınağın yıkılmasıyla bu ritüeller de artık uygulanmamaya başlandı. Kısacası dini bir merkez konumunda olan Kudüs, bu olaydan sonra bu vasfını Antakya'ya devretmek zorunda kalmıştı (Çelik, 1999: 8).

2. Siyonizm Sonrası Yerleşim Faaliyetleri

Osmanlı idaresi döneminde bu topraklardaki Yahudi nüfusu artmış olsa da daha önceki sürgünler sebebiyle Yahudiler başta Rusya olmak üzere birçok ülkede dağınık halde yaşamaktaydı. 1789'da Fransız Devrimi sonrasında 19. ve 20. yüzyıllarda uluslararası sistemin şekillenmesini etkileyen başlıca ideolojilerden milliyetçilik bu tarihe kadar henüz kendi devletini oluşturamamış Yahudi toplumunun geleceğini de etkilemiştir. Milliyetçilik akımı, küresel olarak birçok millet üzerinde bağlı buldukları imparatorluklardan ayrılıp kendi ülkelerini kurma düşüncesini oluşturmuş ve diğer milletler gibi Yahudi toplulukları da bu düşünceden etkilenmiş ve kendi ülkelerinde güven içinde yaşama arayışına girmiştir. Osmanlı idaresi döneminde bu topraklardaki Yahudi nüfusu artmış olsa da daha önceki sürgünler sebebiyle Yahudiler başta Rusya olmak üzere birçok ülkede dağınık halde yaşamaktaydı. 1789'da Fransız Devrimi sonrasında 19. ve 20. yüzyıllarda uluslararası sistemin şekillenmesini etkileyen başlıca ideolojilerden milliyetçilik bu tarihe kadar henüz kendi devletini oluşturamamış Yahudi toplumunun geleceğini de etkilemiştir. Milliyetçilik akımı, küresel olarak birçok millet üzerinde bağlı buldukları imparatorluklardan ayrılıp kendi ülkelerini kurma düşüncesini oluşturmuş ve diğer milletler gibi Yahudi toplulukları da bu düşünceden etkilenmiş ve kendi ülkelerinde güven içinde yaşama arayışına girmiştir.

19. yüzyılın sonlarından itibaren, Avrupa ve Rusya'daki Yahudi topluluklarının karşı karşıya kaldığı antisemitik muamele ve Yahudi toplumunun yüz yıllar süren Eretz Yisrael'e dönme isteği, Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulmasını amaçlayan Yahudi siyasal hareketi Siyonizm'i doğurmuştur. Rusya'daki birçok Yahudi Amerika'ya göçerken, Hovevei Zion (Siyon'un Sevenleri) hareketinin kurulmasıyla Yahudi milliyetçiliği de Rusya ve Doğu Avrupa'da görülmeye başlanmıştır. Hovevei Zion üyesi küçük bir grup,

1882 yılında Rus pogromların⁵ devam ettiği sırada Yafa'ya gelmiş ve yerleşimleri kurmak için uygun bir bölge aramışlardır.

Osmanlı Devleti'nin 1858 tarihli Arazi Kanunnamesi Yahudilerin bu yerleşim aktivitelerinin şekillenmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu dönemde kurulan yerleşimlerin çoğu bu kanundan faydalanan büyük arazi sahiplerinden satın alınmıştır. Bu yasa uygulanmaya başlandıktan sonra, küçük şehirlerdeki özel topraklar hariç neredeyse Filistin'deki tüm topraklar farklı kategorilerde devlet toprağı olarak tanımlandı. Sonraki bölümlerde de tartışılacağı gibi bu kanun 1967 sonrası işgal edilen topraklarda dahi yeni yerleşimler kurmak için kullanılmıştır (Shafir, 1989: 41).

Filistin topraklarındaki Yahudi yerleşimlerinin oluşturulmasına yön veren ilk gelişme 1882-1903 yılları arasındaki özellikle Doğu Avrupa ve Yemen'den Filistin'e yapılan Yahudi göçü Birinci Aliyah'tır⁶. 1882 yılında Filistin'e gelen birkaç bin Yahudi, Birinci Aliyah'ın ilk göç dalgasını oluşturacaktır. Filistin'de toprak satın almayı ve yerleşim kurmayı amaçlayan ilk örgüt olan Yesud haMa'ala Mart 1882'de oluşturulmuştur. Yerleşimciler genellikle Hovevei Zion ve Bilu'nun (Beit Ya'acov Lechu V'nelcha) etkisi altında kalan bireyler ve ailelerden oluşmaktaydı. Ekonomik kaynaklardan ve pratik becerilerden yoksun, seküler ve sosyalist bu genç grubun çoğunluğu ortak bir hedefi gerçekleştirmede başarısız olmuş; Filistin'i terk etmiştir (Troen, 2003: 10).

Filistin'e göçen Yahudiler, Arapların yerleşmek için tercih etmediği ova ve vadilere yerleşmişlerdir. Ortaklaşa yönetilen kibbutz (ilki 1909' da Degania Alef) ve moşavlardan (ilki 1921'de Nahalal) farklı olarak üyelerinin kendi topraklarını bağımsız bir şekilde işlediği, geleneksel yerleşim şekli moşavanın ilki Rishon leZion olmak üzere 1882 yılsonuna kadar toplam üç moşavot (moşavanın çoğulu) kurulmuştur. 1903 yılı sonunda ise Filistin'de kurulan 28 moşavotta 5,000 Yahudi iskân etmekteydi. Herhangi bir üst kurumun standart bir uygulama belirlememesine rağmen moşavot, özerk yönetim için ortak hükümler belirlemiştir (Troen, 2003: 10). Böylece Yahudiler Filistin'de Araplardan farklı bir yaşam tarzı belirlemişler ve kendilerini farklı görmüşlerdir.

1904 yılında Çarlık Rusya'daki pogromların etkisiyle başlayan İkinci Aliyah Sosyalist-Siyonist hareketle tanımlanabilir. Siyasi olarak iyi organize olmuş sosyalist milliyetçi görüşe sahip olan bu yeni grup; Moşavot ve Baron'nun buradaki memurlarıyla yaşadıkları problemler sebebiyle yeni bir kırsal yerleşim şekli olan kibutzu geliştirmişlerdir. İlk kibutz olan Degania ve Tel Aviv ile ilk savunma örgütü Haşomer 1909 yılında İkinci Aliyah'la Filistin'e göçen bu

⁵ Pogrom isyan anlamına gelen Rusça bir kelime olup; bir etnik grubun sivil üyeleri tarafından başka bir grubun sivil üyelerine ait oldukları grup sebebiyle yapılan saldırılar anlamında kullanılmaktadır. Genellikle Rusya'daki Yahudi karşıtı hareketleri tanımlamak için kullanılmıştır.

⁶ Aliyah İbranicede "çıkma; yükselme" anlamlarına gelmekteyken günümüzde Yahudilerin vaat edilmiş topraklara yaptıkları göçleri tabir etmek için kullanılmaktadır.

Yahudiler tarafından kurulmuştur. Yafa ve Ahuzat Bayit gibi mahalleler de bu dönemde kurulmuştur. 1914 yılında Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle sona eren İkinci Aliyah döneminde toplamda yaklaşık 40,000 Yahudi Filistin'e göçmüştür. 1918'de toplam 43 tarım yerleşiminde 7, 499 Yahudi'nin yaşadığı tahmin edilmektedir (Frantzman ve Kark, 2013: 80-81).

Filistin 1917-1918 savaşlarında İngiliz güçleri tarafından işgal edilmiş ve 1922 yılında resmi olarak İngiliz Manda yönetimi altına girmiştir. Filistin'in kontrolü için gerekli olan yatırımın ekonomik yükünü üstlenmek konusunda isteksiz olan Filistin yöneticileri, sürekli yeni yatırımlar yapan ve Yahudi göçmen girişimcileri ülkenin gelişimi için sermaye harcamaya teşvik eden Dünya Siyonist Örgütünü (WZO) destekleme eğiliminde olmuşlardır Golan, 2001: 136).

Yahudiler, Filistin'de adım adım kendi kurumlarını geliştirmeye başlamış ve yerleşimleri genişletmek için formüller geliştirmişlerdir. Bu doğrultuda, Balfour Deklarasyonu referans alınarak Yahudi Ajansı kurulmuş ve İngiliz makamlarınca kabul edilmiştir. Bunun dışında, Filistin'deki Yahudi halk yışuvun bir parçası olarak 1920 yılında İsrail meclisi (*Asefat HaNivharim* 1949'de *ha-Knesset* dönüştü) kuruldu ve Yahudilere kendi işçilerinde özerklik veren 1921 King's Order (kral emri) tarafından resmi olarak tanındı. Bu iki kurum yerleşim stratejilerini yönettiler. Bu sırada dini görüşler de yerleşim politikasının şekillenmesinde etkili oldu. Yapılanma döneminde yerleşim süreci çok yönlü bir özellik taşımıştır; bu ise kentsel yoğunlaşma ile kırsal ortak yaşam tarzı ve bölgesel büyüme arasında bir çatışmaya yol açmıştır (Yüksek, 2011: 21).

1919-1923 yılları arasında gerçekleşen Üçüncü Aliyah, İkinci Aliyah'ın devamı niteliğindedir. Bu grubun karakteristiği genç, eğitilmiş, örgütlü ve seküler olması itibarıyla İkinci Aliyah'a benzemektedir. Bu genç grup yışuvun karakterini değiştirdi; ülke genelini kapsayan işçi örgütü olan Histadrut'u kurdu, ilk savunma örgütü olan Haganah'ın kurulmasında önemli rol oynadı. Ayrıca yeni yol ve ev yapımı ve endüstrinin başlaması için işgücü sağladı, Yahudi tarımını güçlendirdi. 1920 yılına kadar sınırlı ölçüde toprak satın alabilen Yahudi Ulusal Fonu'nun (JNF), 1920'de İngiliz yönetimine Siyonist bir Yahudi olan Sir Herbert Samuel'in gelişi sonrası çıkarılan Toprak Devri Kanunnamesi ile daha kolay toprak satın alması sağlanmıştır (Lehn 1974: 84). 1922 yılında 15 yeni kırsal yerleşim kurulmuştur. Yahudiler etkin Yahudi diasporasının finansal desteğiyle genellikle nüfusu yoğun olmayan tarıma elverişli arazileri satın almayı amaçlıyorlardı. 1914'te tarım arazileri 54,000 dönümken bu sayı 1922'de 437,000 dönüme yükselmiştir (Frantzman ve Kark, 2013: 80-81). Görüldüğü üzere İngiliz Yönetiminin politikaları, Yahudi kurumlarının toprak satın alarak yerleşimler kurmasına ve dolayısıyla ileride kuracak Yahudi devletinin sınırlarını belirlemesinde etkin rol oynamıştır.

Çoğunluğu Polonya olmak üzere Rusya, Romanya ve Litvanya'dan Dördüncü Aliyah (1924-1929) boyunca yaklaşık 70,000 göçmen Filistin'e göçmüştür. Avrupa'da artışta olan antisemitizm hareketlerinin yanında Polonya'da ekonomik reform kapsamında bankalara, iş adamlarına ve tüccarlara uygulanan ek vergi ödemeleri büyük oranda bu sektörde iş yapan Yahudileri zor durumda bırakmış ve Yahudilere göç yolunu açmıştır. Bu sebeple Dördüncü Aliyah aileleriyle gelen özel sermaye sahibi eğitilmiş profesyonellerden oluşmuştur. Göçmen nüfusundaki bu kapitalist yoğunluk Dördüncü Aliyah'ın "burjuva göçü" olarak bilinmesine sebep olmuştur (Kellerman, 1993: 51-52).

1922'de Araplar nüfusun sadece %11'ine tekabül eden Yahudiler karşısında Filistin'de ezici bir çoğunlukta iken, 1939 yılında 400,000 Yahudi toplam nüfusun %30'unu oluşturmaktaydı. İngilizlerin Filistin'e Yahudi göçüne izin veren göç politikaları zamanla Filistin'deki Arap elitlerin tepkisini çekti. İngilizlerin Filistin'in Siyonistler tarafından alınmasını desteklediği düşüncesi birçok Hristiyan elitin de desteklediği Müslüman elitlerin başlattığı ulusal Filistin hareketinin ortaya çıkışına sebep olmuştur. 1920, 1921 ve 1929 yıllarında Arap direnişi şiddet olayları yaşanmasına sebep olmuştur. Yaşanan bu isyanlar İngilizlerin Yahudi göçüne bazı kısıtlamalar getirmesine yol açmıştır (Armaoğlu, 2007: 200). Beşinci Aliyah (1929-1939) biri 1929'dan 1931'e diğeri ise 1932'den 1936'ya olmak üzere iki büyük ayrı göç dalgasına ayrılabilir.

İkinci dört yıllık göç dalgasıyla yaklaşık 180,000 Yahudi Filistin'e varmıştır. Birinci dönemde, yukarıda değinildiği gibi Araplar ve Yahudiler arasında yükselen tansiyon belirleyici olmuş ve toplumsal huzursuzluk baş göstermiştir. Her iki grubun saldırgan tutum ve kampanyaları sonucu 22 ve 23 Ağustos 1929'da Kudüs'te başlayan şiddet olayları tüm Filistin'e yayılmıştır (Rowley ve Taylor, 2006: 53).

1931 yılında, Haganah muhalifi bir grup tarafından oluşturulan yasadışı milis kuvveti Irgun Zvai Leumi Araplara karşı savaş açmış, İngilizleri Filistin'den çıkarmayı ve bağımsızlığı ilan etmeyi amaçlamıştır. Bu amaçları doğrultusunda Irgun; Arap ayaklanmalarına Siyonist ayaklanma ile karşılık vermiştir (Rowley ve Taylor, 2006: 53). Wadi al-Hawarith Araplarının Tulkarem yakınlarına gönderilmeleri, Siyonist Harekete ve Yahudi sivil kurumlara kapatılan toprakları sembolize etmesi açısından önemli bir gelişme olmuş ve buna verilen tepkiyle başlayan ayaklanmalar Hayfa bölgesinde ve kibutz ve moşavların çoğunun bulunduğu Jezreel Vadisinde yoğunlaşmıştır (Yüksek, 2011: 22). Büyük Arap İsyanı sonrası liman kentlerine göçen Arap işçiler ve Yahudi göçmenler karşı karşıya gelmiştir. 1936'dan itibaren Siyonist uygulamada bölgeselleşme sürecinin başlamasının dört temel sebebi vardır. İlk olarak, 1936-1939 yılları arasında gerçekleşen Arap isyanları ciddi güvenlik sorunları yaratmış ve var olan yerleşim, yol ve diğer alanları korumak için ek

yerleşimlerin kurulması ihtiyacını doğurmuştur. İkinci etken; Arap isyanları Yahudi ortak varlığının yok edilmesini amaçlamaktaydı fakat Yahudi kentsel ve tarımsal gelişmelerin sonucu tüketilen ürün ve hizmetlerin %64'ü kendi ürettikleri ürünler olmuştur.

Üçüncü olarak; İngiliz mandası yöneticileri verdikleri “Ulusal Vatan” sözünden geri adım atarak göçü sınırlamaya başlamıştır. Bu sebeple Yahudiler bu vatanın gelişiminin devam etmesi için daha çok çaba sarf etmek zorunda kaldılar. Son olarak Filistin bölünmesi için yapılan birçok plan da sınırları yerleşimlerin konumlarına göre çiziyordu (Kellerman, 1993: 56). Beşinci Aliyah'ın Filistin'deki nüfus dengesini Araplar aleyhinde değiştirmesi sonucu oluşan uyuşmazlıklar yerleşimlerin savunması fikrini beslemiş ve savunma stratejileri bu isyan döneminde oluşturulmuştur. Daha önceden de bazı güvenlik sorunları sebebiyle yapılmış olan tahliyeler ve 1936-1939 olayları sonucu Haganah ve kibutz hareketi devam eden toplu saldırılara karşı bir savunma stratejisi geliştirmiş ve ikisi arasında bir iletişim ağı oluşturmuştur. Çatışmalara çoğunlukla kaynak dağılımı sebep oluyordu. Araplar kaynakların yetersizliğinden bahsederken Yahudiler yeni endüstriyel gelişmeler olursa Filistin'in yarım milyon nüfusu daha kaldıracabileceğini iddia ediyorlardı (Yüksek, 2011: 24-25).

Nazilerin başlattığı ırkçılık Doğu Avrupa'da yayılırken, Siyonistler Yahudi göçmenlerin Filistin'e iltica etmeleri için harcamalar yapmışlardır. 1938 yılında Ben Gurion'un sunduğu “göç intifadası” olarak bilenen bir program temel olarak kitlesel yasadışı göç üzerine kuruluydu (Weitz 1994: 355). Yasadışı yollarla yapılan bu göçler (Aliyah Bet- Ha'apalah) İngiltere'nin 1939 yılında yayınladığı Beyaz Belge'de gelecek beş yıl için belirlenen göçmen sınırı olan 75,000'i aşmış ve İkinci Dünya Savaşı boyunca (1939-1945) Filistin'e 92,000 Yahudi göçmüştür (Neuman, 1999: 8). Tel Aviv ve Hayfa gibi şehirlerdeki nüfus dengesini değiştiren bu göç dalgasıyla Filistin'e gelen ve kibutzime katılan Yahudiler yerleşim çalışmalarını artırmış bu geçiş sürecinde zorluklar yaşamışlardır. Ayrıca büyük şehirlerde yaşama fikrine daha sıcak bakan birçok göçmen Jezreel Vadisi ve Galilee'deki uzak noktalara gitmekten korkuyordu (Ofer, 1996: 9). Bunun bir yansıması olarak kırsal yerleşimlerdeki ağır çalışma şartlarından korkan yerleşimciler endüstri ya da inşaat gibi sektörlerde çalışmayı tercih ettiklerinden büyük şehirleri tercih etmekteydiler.

3. İsrail Devleti Kurulduktan Sonra Yerleşim Faaliyetleri

1947 yılında Filistin konusu ile ilgili tüm sorunları araştırıp çözüm önerisi sunması için oluşturulan ve 11 üye devlet temsilcisinden oluşan Birleşmiş Milletler Filistin Özel Komitesi ile yapılan müzakerelerin sonuna doğru, Siyonist gruplar Arap topluluğu ile İngiliz ve Birleşmiş Milletler (BM) güçlerine yaptıkları saldırılarını artırdılar. Tessler'a göre Yahudi güçleri Arap halkını mülklerini terk etmeleri ve sınırların kontrolünü sağlamak için Dalet Planını uygulamışlardır.

Haganah da Dalet Planına uygun olan başka bir plan belirlemiş ve bu doğrultuda Yahudi güçleri BM'nin Arap devletine tayin ettiği toprakların kontrolünü ele geçirmeye çalışmıştır. Bu savaş sonucu İsrail 1947 BM kararıyla belirlenen sınırlardan daha geniş, Negev bölgesini de içine alan, bir toprak parçasının kontrolünü ele geçirmiştir (Yüksek, 2011: 30-31).

1948 savaşı sonrası kaçan ya da sürülen Arapların mülklerine yeni gelen göçmenler ve savaş mültecileri yerleştirilmiştir. Kudüs yakınlarındaki yerleşime uygun terk edilmiş birçok ev de yine Araplara aitti. Tel Aviv, Hayfa ve Yafa gibi karma nüfus yapısına sahip alanlardaki eski Arap anklavlarındaki⁷ Arap varlıklarına da el konulmuştur. 1948 savaşının 72,000 yerleşimci göçmenin çoğu kendilerine eski Arap kentlerinde sığınacak bir yer bulmuş ve bunların yaklaşık 30,000'i daimi olarak burada yaşamaya devam etmişlerdir (Golan, 2003: 1).

İsrail 1948'de bağımsızlığını kazandıktan sonra, yeni bir yerleşim şekli olan *kalkınma kentlerini* geliştirdi. Bu yerleşim şeklinin geliştirilmesinde; göçmenlerin ekonomik sisteme entegre olması, bölgesel nüfus dengesizliğini azaltmak için düşük nüfuslu bölgelere yeni yerleşimlerin kurulması, bağımsızlığın ve güvenliğin sağlanması için sınır bölgelerinin yerleşime açılması, kıyı bölgelerinin sınırlandırılmasıyla kentsel sistemin temel şehir yapısının değiştirilmesi ve kent hizmet merkezlerinin kurulmasıyla bütünleşmiş ve düzeyli bölgesel sistemlerin oluşturulması gibi bazı sebepler etkili olmuştur. Bu sebeplerden ötürü *kalkınma kentleri* kurulması bir istekten değil zorunluluktan kaynaklanmaktadır (Kellerman, 1993: 73).

1967 Altın Gün Savaşlarıyla İsrail; Golan Tepeleri, Ürdün Vadisi, Batı Şeria, Gazze Şeridi ve Sina Yarımadasını kapsayan, tahmin edilenden çok daha geniş bir toprak parçasını işgal etti. İsrail'in beklentisinin üzerinde olan bu kazancı yerleşim politikalarını da doğrudan etkiledi. 1967 yılına kadar yerleşim politikaları göçmenlere kalacak yer sağlamak iken, 1967 sonrası militarist ve dini görüşler ile güvenlik sorunu yerleşim politikalarını daha çok etkilemeye başlamıştır. Bu değişimde hem azalan göç dalgalarının işgal edilen topraklarda yeterli yerleşimi sağlayamayacağı kaygısı hem de Altı Gün Savaşları başarısının toplumda yarattığı özgüven hissinin etkisi olmuştur.

1967 savaşı sonrası İsrail'in yaptığı ilhak, sınır dışı etme ve yeni yerleşimlerin kurulması gibi eylemler uluslararası hukuk kurallarına aykırıdır. Birleşmiş Milletler (BM) de İsrail'in Doğu Kudüs ile çevre köy ve şehirleri aceleci bir şekilde ilhak etmesini sıklıkla kınamıştır. Dördüncü Cenevre Sözleşmesi'nin 47. Başlığında, işgal edilmiş bir toprağın ilhak edilmesi yasaklanmıştır. 49. Başlığında sebebi ne olursa olsun işgal edilmiş topraklarda

⁷ Siyasi coğrafyada tamamen başka bir siyasi bölgenin sınırları dâhilinde yer alan siyasi bölgeye anklav toprak denir.

yaşayanların zorla transfer edilmesi ya da sürülmesi yasaklanmasına rağmen İsrail birçok Filistinli Arap'ın yaşadıkları yerleri terk etmesine sebep olmuştur. Aynı başlıkta işgalci gücün kendi nüfusunu işgal edilmiş topraklara transferini yasaklamıştır.

Nitekim henüz 1981 kayıtlarında, resmi olarak illegal bir yolla ilhak edilmiş Kudüs bölgesinde 90,000 İsraili Yahudi'nin yerleştirildiği, 30,000 Yahudi'nin ise İsrail Hükümetinin yetkilendirerek planlayıp finanse ettiği 100 nahal (askeri yerleşim), köy ve şehirlere yerleştirildiği görülmektedir (Abu-Lughod, 1982: 17). Cenevre Sözleşmesinin güvenlik karakollarının kurulmasını yasaklayan bir maddesinin olmayışı İsrail Hükümetinin sonradan sivil olan fakat ilk aşamada askeri amaçla kurduğu yerleşimleri desteklemek için kullanılmıştır (Lesch, 1977: 27). Siyasi güçler ve kişiler dışında yerleşimciler de İsrail siyasetinde etkili olmuşlardır.

1967'de işgal edilen topraklardaki yerleşim hareketi baskın olarak maksimalist görüşle uyumlu olmuştur. Maksimalist Siyonistler, pragmatik düşünceye uygun olarak kontrol altındaki topraklarda bir Yahudi devletinin sağlamaştırılmasını savunan minimalist yaklaşımın aksine, Büyük İsrail'in eski Yahudi krallığı topraklarını kapsayacak şekilde yayılmasını savunmuştur (Will, 1982: 38). İsrail'deki sağ partilerin oluşturduğu *Büyük İsrail Hareketi* de maksimalist görüşe uygun olarak işgal altındaki topraklarda yerleşimlerin artırılmasını savunmuştur (Yüksek, 2011: 45). 1967 sonrası maksimalist görüşün etkisinin daha büyük olduğu İsrail siyaseti Batı Şeria'nın yapısını bozan yerleşimlerin inşasını artırmıştır. İsrail'in başta Batı Şeria olmak üzere işgal edilmiş topraklar üzerinde uyguladığı bu yerleşim politikası ve topraklara dair ileri sürdüğü tarihi ve dini tezler ise Ortadoğu'da hem Filistin devletinin kurulmasına bir engel oluşturacak hem de Ortadoğu barışını erteleyecektir.

1967 Savaşı sonrası İsrail'in işgal ettiği ve yerleşim politikaları uyguladığı topraklardan biri de Gazze'dir. Gazze'nin İsrail'in savunma ve güvenliği için önemine vurgu yapan Allon'a göre Gazze Şeridinden çekilmek İsrail'in güvenliğini tehlikeye sokmaktaydı. Gazze'de yeni yerleşimlerin kurulması, 1970'lerde yükselişe geçen Filistin hareketinin de serbest dolaşımının önüne geçilmesi ve bölgedeki İsrail varlığının kalıcılığının ispatlanması anlamına gelmekteydi (Schnell ve Mishal, 2008: 246). Altı Gün Savaşlarından sonra Gazze Şeridi'nde İsrail güvenliğini sağlamaştırılmak için birçok plan yapılmıştır. Bunlardan en bilineni Yitzhak Rabin Hükümeti tarafından "soruna parmak bastığımız" şeklinde nitelendirilen plan Nahal Netzarim, Güney Gazze, Kfar Darom, Katif, Nahal Morag, Güney Rafiah ve Gazze Şeridi'nin kuzeyindeki sanayi bölgelerinde yerleşimleri kurmayı hedeflemiştir. Hükümet kararlarında sık sık görülen bu görüşten yola çıkılarak, güvenlik kavramının tamamen çökmüş olmasına rağmen, Gazze Şeridi'nin güneyindeki yerleşim alanlarına olumlu bir yaklaşımın olduğu görülmektedir.

Gazze 400,000'in üzerinde olan nüfusuyla dünyanın en yoğun nüfusuna sahip bölgelerden biriyken 1978 yılında sadece 500 Yahudi yerleşimci barındırıyordu. Gazze'nin İsrail ordusunun kuşatması altında olması ve bu sebeple Filistinliler için bir kaçış yolunun olmaması, savaş sırasında boşaltılmasına engel olmuştur. Savaş öncesi Mısır Yönetimi tahminleri ile savaş sonrası İsrail Savunma Güçlerinin (IDF) yürüttüğü sayımlar arasındaki 50,000 kişilik nüfus farkı geçici olarak yurtdışında bulunan ve dönemeyen kişiler; Mısır dönemi nüfusun olduğundan fazla tahmin edilmiş olması; savaş zamanı doğu ve batı yönünde yapılan tahliyeler ve İsrail nüfus sayımında yapılan az bildirimlerden kaynaklanmaktadır. Bu düşünüşe rağmen, Gazze Şeridi yerleşimler için oldukça kalabalık bir nüfusa sahipti (Abu-Lughod, 1982: 29).

İsrail'in kuruluşu sonrası Batı Kudüs'teki Arap bölgelerine de el koyması ve Arapların muhalefeti BM Genel Kurulu'nun 1947'deki 181 (II) numaralı "*Kudüs'ün uluslararası bir rejim altında korunmasını*" öngören kararının uygulanmasının önüne geçmişti. İsrail'in Batı Kudüs'teki işgali sonrası Ürdün de Kudüs'ün kalan kısmını işgal etmiş ve 1967 yılına kadar Kudüs Ürdün ve İsrail arasında bölünmüş olarak kalmıştı.

1967'de Altı Gün Savaşları'nın başlamasını fırsat bilen İsrail Doğu Kudüs'ü de işgal etmiş ve burayı Yahudileştirmeye yönelik önlemler almaya başlamıştır. İsrail'in Doğu Kudüs'ün statüsünü değiştirmeye yönelik aldığı önlemlerin geçersizliğini dile getiren ve bu aktiviteyi kınayan 2253 ve 2254 numaralı BM Genel Kurul kararları ile 242 ve 262 numaralı BM güvenlik Konseyi kararları İsrail'i geri adım atmasını sağlamakta başarılı olamamıştır (Ataöv, 1981: 38-48-49).

Altı Gün Savaşları'nın hemen sonrasındaki ilk aşamada, İsrail toprak ve yerleşim politikalarını yalnızca Doğu Kudüs'e yöneltmiş yerleşim politikalarında ve yatırımlarda en büyük payı Kudüs almıştır. İsrail böylece Doğu Kudüs'ü de kendi hükümdarlık alanı altına alarak, ileride yeniden bölünmesini engellemeyi hedeflemiştir. Yerleşim politikaları ikinci olarak ise stratejik ve demografik düşüncelerle gelecekte verilebilecek toprak tavizleri göz önünde bulundurulurken tüm Batı Şeria'yı kapsamıştır (Romann, 1990: 375).

İsrail'in Doğu Kudüs'ü ilhak etmesi şehrin kültürel ve dini değeri sebebiyle uluslararası ortamda tepki toplasa dahi, 1967 Haziran Savaşının hemen sonrasında bir hafta gibi kısa bir süre içerisinde, toplamda 135 ev yıkılmış 650 kişi tahliye edilmiştir. Mülklerin sahiplerine tazminat ödenmesi teklif edilmişse de, bu arazilerin vakıf arazi olması yani yaşayanların özel mülkü olmaması sebebiyle bir anlam ifade etmemiştir. 1968 yılında, İsrail Hükümeti tarafından mülklerin kamulaştırılması başlamış ve Kudüs'te 116 dönüm araziye kamu yararına el konulacağı duyurulmuştur. Bu kararın amacı çevreyi Yahudi ailelerin yerleşmesi için geliştirmek ve böylece Kudüs'te Yahudilerin varlığını yeniden sağlamaktır (Dumper, 1992: 37). İsrail bu politikalarıyla Kudüs'ün çok

kültürlü ve farklı dinler için değerli olan yapısını değiştirerek Kudüs'e bir Yahudi şehri karakteri kazandırmaya çalışmıştır.

1976'da Kudüs bölgesindeki yerleşimlerin daha da genişletilmesi için farklı planlar sunulmuştur. Bunlar arasından uygulamada en etkili olan İskân Bakanı Shmuel Shaked tarafından sunulan ilk plan olmuştur. Kudüs çevresinde, 2 ya da 3 şehrin kurulmasını öneren bu plana göre 1200 ailenin yaşayacağı bir kent Givan'da ve 250 ailenin yerleşeceği kentsel bir yerleşim de Gabel Muktam'da kurulacaktır. Tüm bu uydu kentler ilhak edilenin ötesinde bir alanı kapsayacak ve ileride yapılacak ilhak girişimlerine temel oluşturacaktır (MERIP Reports, 1977: 20).

Sunulan planlar Kudüs'ün genişletilmesi konusunda mutabıkken bunun nasıl olacağı konusunda ayrışıyorlardı. Altı Gün Savaşı sonrası İsrail'in işgal ettiği Batı Şeria'da da Gazze Şeridi'nde olduğu gibi bölgelerin yerel halkı olan Araplar ile 1948 savaşı sonrası Filistin'den yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalan Araplar birlikte yaşamaktaydı. İsraililer Batı Şeria için kutsal kitaplarında geçen Yahudiye ve Samarya (*Judea and Samaria*) isimlerini kullanmayı tercih etmişlerdir (Ayyash, 1981: 111-112). Bu isimleri kullanmak İsrail'in topraklar üzerindeki tarihi ve dini haklarını destekleyecek bir tercih olmuştur.

Savaşı takip eden aylarda Levi Eshkol Hükümeti Batı Şeria'da İsrail yerleşimleri kurmaya yönelik açık bir politika belirlememiştir. Başlangıçta, hükümet üyelerinin çoğu diğer bölgeler için de düşünüldüğü gibi bölgenin ileride yapılacak görüşmeler için bir pazarlık kozu olarak elde tutulması gerektiğini savunmuş ve buna bağlı olarak sivil yerleşimlerin kurulmasına karşı çıkmışlardır. Fakat bu istekler, hem bazı çıkar grupları hem de hükümet içinden gelen baskılar sonucu bertaraf edilmiştir (Lein, 2002: 11). Sonuç olarak, 1967 Eylül'ü gibi erken bir zamanda, Batı Şeria'daki ilk yerleşim yeri bir kibutz olan *Kfar Etzion*; El Halil ve Kudüs arasında kurulmuştur. Eylül 1967'den 1970 yılının sonuna kadar Batı Şeria'da 16 yeni İsrail yerleşimi kuruldu. 1971'den 1976 yılının sonuna kadar ise İsraili işgalciler Batı Şeria'nın farklı bölgelerinde 21 yeni yerleşim daha kurdular (Ayyash, 1981: 111).

İsrail 1974 yılına kadar Batı Şeria'nın toplam 5,5 milyon dönümlük alanının 1,5 milyonunu (Batı Şeria'nın 27,3'ü) almıştır. Bu topraklar yerleşimler inşa etmek, bölgeye yayılmak ve askeri kamplar kurmak gibi çeşitli amaçlar için kullanılmıştır. Yerleşimler Batı Şeria'da çoğu tarım arazisi olan yaklaşık 350,000 dönüm alan yerleşimler için kullanılmıştır. İsrail, inşaat çalışmalarını özellikle Kudüs çevresindeki alanda yoğunlaştırmış; 76,000 kişiyi bu yerleşimlerde yaşamıştır. Bu yerleşimlerin varlık sebepleri endüstriyel, tarımsal, askeri ve sadece barındırma amaçlı ya da bunların birleşimi olarak görülebilmektedir. Bu hareketle ileride oluşabilecek bir barış ortamında, bölgenin boşaltılmasının zorlaştırılması amaçlanmıştır. Nazi kamplarından

kurtulmuş olan Dr. Shahak'a göre Batı Şeria'daki Yahudi yerleşimlerinin sadece daimi bir ilhak değil daimi bir gettolaştırmayı amaçlamaktadır. Böylece nüfus kontrol altında tutularak sömürge yönetimi kolaylaşacaktır (Tillman, 1978: 75).

1977 seçimlerinde Likud Hükümetinin kurulmasıyla, 1978'de Camp David'de Mısır Devlet Başkanı Muhammet Enver Sedat, İsrail Başbakanı Menahem Begin ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Jimmy Carter arasında gerçekleşen Barış görüşmesi sonucu 17 Eylül'de imzalanan sözleşmede Batı Şeria ve Gazze'de, Filistinlilere sivil bir yönetim kurma hakkı tanınmış olmasına rağmen bir ay gibi kısa bir süre içinde Dünya Siyonist Örgütü, Yahudi Ajansı'nın da desteğiyle Yahudiye ve Samarya'da uygulanacak beş yıllık bir yerleşim planı ortaya koymuştur (Matar, 1981: 99). İsrail bir yandan barış görüşmelerinde bulunurken bir yandan da Batı Şeria'daki Arap kentlerini Yahudi yerleşimleriyle kuşatmak yoluyla görüşmelerde verilmiş sözler önünde engel oluşturacak *fait accompli* durumlar oluşturmaktaydı. İsrail Hükümeti temsilcileri Camp David görüşmeleri boyunca geri çekilme konusunda sözlü olarak bazı açıklamalar yaptılar da anlaşmada İsrail'in ciddi bir çekilme sözü olmamıştır. Bu anlaşma ile İsrail, Ortadoğu'da içinde bulunduğu çatışmadan Mısır'ı çıkarmayı başarmış ve anlaşmanın imzalanmasıyla elde ettiği yasal otorite konumu sayesinde Batı Şeria'daki yerleşim politikalarının uygulamasında özgürlük kazanmıştır (Yüksek, 2011: 74-75).

1982 Lübnan Savaşına kadar İsrail'in işgal edilmiş topraklardaki Filistinlilere yönelik tutumunu Camp David Anlaşmasıyla başlayan sürecin önünde Filistin Kurtuluş Örgütü'nün (FKÖ) engel olduğu varsayımı belirlemiştir. İsrail Hükümeti, FKÖ'nün bu topraklardaki etkisinin azalmasıyla Filistinlilerin İsrail'in sunduğu kolonyalist politikalarını sürdürmesine engel olmayacak özerklik şartlarına uyum sağlayacağına inanmıştır. İsrail FKÖ üyelerinin profiline göre daha kolay yönlendirebileceğine inandığı Arap köylülerine yönelmiş ve FKÖ'ye alternatif olacak Arap *Köy Birliği*'ni oluşturmuştur (Yüksek, 2011: 75).

Uygulanan tüm politikalar Haziran 1981 ve Mayıs 1982 yılları arasındaki Filistinliler ile İsraililer arasındaki ateşkes sırasında uygulanmıştır. Bu döneme kadar yaşanan toprak kayıpları ve Filistinlilerin üzerlerinde olan baskı ile ekonomik durumu ise bu projenin beklenen sonucu ulaşılmasına engel olmuştur. Bu yüzden Lübnan işgali özellikle Batı Şeria ve Gazze'deki direnişin kırılmasında ve bu bölgelerin işgalinin daimi olduğu algısının oluşmasında etkili olmuştur.

1967 savaşı sonrası İsrail Hükümetlerinin uyguladığı yayılcı politikalar ve yerleşim planları, diplomatik anlamda henüz net bir adım atılmamış olması, Filistinli Arapların devletin güvenliği önünde engel oluşturduğu düşüncesi ile baskı altına alınması, yerleşimci hareketlerinin radikalleşmesi ve diğer radikal

grupların provakatif hareketleri 1987 Aralık ayında İntifada'nın⁸ patlak vermesine sebep olmuştur (Yüksek, 2011: 75). Böylece İntifada Filistinlilerin İsrail'in 20 yıldır sürdürdüğü işgal politikasına karşı gösterdiği ilk önemli başkaldırı olmuştur ve İsrail siyasetinde ve toplumunda gözle görülür değişimlere yol açmıştır. İsraililer Filistinlilerin süregelen bu İsrail işgali altında yaşamak istemedikleri gerçeğiyle yüzleşmiş ve işgalin bu şekilde sürdürülmesinin İsrail'e de zarar vereceği mesajını almışlardır.

İntifadadan sonra yerleşimciler Batı Şeria'da yaşamının getirilerini göz önünde bulundururken daha çok korkulu ve daha az uzlaşmacı olmaya başladılar ayrıca yaşanan çatışmalar diğer İsraililerden kopmalarına sebep oldu. İntifada boyunca dini ve ulusal hedeflerden çok ekonomik sebeplerle Batı Şeria'da yaşayan yerleşimciler ciddi ölçüde zarar görmüşler (Yüksek, 2011: 75). Bu ekonomik etkiye örnek olarak 1987 Aralık ayından sonra Batı Şeria'da Yahudi yerleşimi inşa fiyatlarının düşmesi verilebilir. Bu topraklarda normal şartlarda bir hayat sürdürülebileceğini düşünen İsraili sayısının azalması fiyat düşmesine sebep olan talep azalışını açıklayabilir (Tessler, 1990: 47-48).

1989 yılında Sovyetler Birliğinin dağılması sonucu, İsrail'e yapılan yoğun Rusya Yahudi'si göçü İntifada devam ederken başlamış ve bu iki gelişme birbirini etkilemiştir. 1990 yılında 200,000, 1991'de 176,000 Yahudi İsrail'e göçerek nüfusu %10 yükseltmiştir. Bu iki yıllık süreçte İskân Bakanlığı tarafından kurulan yerleşim birimleri yaklaşık %2000 artmıştır (Evans, 2006: 590). İsrail Hükümeti bu Yahudi göçünü, hızlı Arap nüfus artışına karşı kullanabilecek bir avantaj olarak görmüştür. İsrail Hükümeti yeni gelen göçmenleri Batı Şeria'da yerleşmeye teşvik etmiş fakat bu dalga ile İsrail'e varan göçmenlerin çok küçük bir kısmı İntifadanın etkisiyle güvenlik ve şiddet sorunlarının yaşandığı Batı Şeria'da yerleşmiştir.

1994 yılına gelindiğinde, Rabin ve Arafat arasında Camp David Anlaşması'nda geçen özerklik konusunun tekrar ele alındığı Gazze-Eriha Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma ile Gazze ve Batı Şeria için beş yıllık bir dönüşüm planı hazırlanmıştır. Anlaşmada İsrail tarafı Eriha'nın kontrolünü de Filistinlilere devretmeyi kabul etmiştir; Eriha Ürdün'e yakın olduğu ve çok az sayıda yerleşim olduğu için Filistinli kontrolüne verilecek en uygun seçenek olarak değerlendirilmiştir (Shlaim, 1995: 21).

Batı Şeria ve Gazze ile ilgili, İsrail ve FKÖ arasında Eylül 1995'te imzalanan Geçici Oslo II Anlaşması da DOP (İlkeler Deklerasyonu/ Oslo I) ve Gazze-Eriha Anlaşması gibi yerleşimler ile ilgili herhangi bir kısıtlama getirmemiştir. Yerleşimlerin güvenliği yine İsrail Savunma Güçlerinin sorumluluğuna bırakılırken; daimi durum müzakerelerinin en geç 4 Mayıs 1996'da

⁸ *İntifada*; Arapçada "silkinmek, kurtulmak" anlamına gelirken İsrail-Filistin çatışması kapsamında "ayaklanma" anlamını kazanmıştır.

başlamasına karar verilmiştir. Bu karar, anlaşmada değinilmeyen yerleşimler konusunun Kudüs, sınırlar ve mülteciler konularıyla birlikte bu müzakerelerde görüşüleceği anlamına gelmekteydi (Institute for Palestine Studies, 1996: 134).

Oslo II Anlaşması Doğu Kudüs hariç Batı Şeria'yı A, B ve C bölgelerine ayırmıştır. Batı Şeria'nın yalnızca %1'inin oluşturduğu A bölgesinde Filistin Yönetimi güvenlik ve yönetim konularında tam yetkiye sahipti; Batı Şeria'nın %27'sini kapsayan B bölgesinde ise sivil sorumluluklar Filistin Yönetimine verilmişken, güvenlik konusu İsrail'in sorumluluğu altındaydı son olarak C Bölgesi Batı Şeria'nın geri kalan kısmını oluştururken İsrail kontrolüne verilmiştir (Yüksek, 2011: 77-78).

1999 ve 2000 yıllarında yerleşimcilerin Filistinli çiftçilere yaptıkları saldırıların yaygınlaştığı ve yerleşim aktivitelerinin yoğunlaştığı bu ortamda başarısız geçen Camp David müzakereleri sonrası gerginleşen siyasi ortam ve son olarak Likud lideri Sharon'un El-Aksa camisine yaptığı provokatif ziyaret İkinci İntifadayı başlatmıştır. Eylül 2000'de başlayan İntifada, İsrail tarafından ilhak edilen bölgelerin dışında kalan yerleşimlerin devamlılığı ve var olabilirliğine dair inancı zedelemiştir. Yine de bu bölgelerin ve yerleşimcilerinin durumuna dair herhangi bir konu görüşülmemiştir. Barak'ın yenilgisinden önce dahi işgal edilmiş topraklarda İsrail'in uygulayacağı tek taraflı politika arayışı başlamıştı. İsrail'de "taksim" olarak adlandırılan bu politika nihai statü anlaşmasına karşı çıktığı için 2001 seçimlerini kazanan Sharon tarafından desteklenmiştir (Aronson, 2001: 142).

2002 yılının ikinci yarısında Quartet (BM, ABD, AB ve Rusya) İkinci İntifada ile başlayan İsrail-Filistin çatışmasına son vermek için hazırladığı *Yol Haritası* Mart 2001'den sonra kurulan yerleşim karakollarının boşaltılması ve Mitchell Raporunda belirtildiği gibi İsrail Hükümetinin tüm yerleşim aktivitelerini durdurmasını öneriyordu. Yerleşimler konusunu ikincil sorun haline getiren Quartet anlaşmazlıkların merkezindeki bölgesel tartışmalara değinme konusunda başarılı olamamıştı. Sharon'dan önce kurulan karakollardan ve Batı Şeria'daki 400,000 İsrailinin yaşadığı 200 yerleşimin varlığı Quartet tarafından kabul edilmiş görünüyordu (Aronson, 2003), 142-143).

Ariel Sharon Kasım 2005'te, Likud içerisinde Gazze Çekilişine ve Batı Şeria'daki 4 yerleşimin boşaltılmasına yönelik tek taraflı politikalara yapılan muhalefet sonucunda önemli bazı Likud üyeleri ile birlikte liberal görüşlü merkez *Kadima*⁹ Partisini kurmuştu.

2006 Haziranında İsrail'in Gazze'deki bir aileyi bombalaması sonrası Olmert'in özür dilemesine rağmen başlayan saldırılar, 2005 Mart ayından itibaren yaşanan sakin dönemin sonunu getirmiştir. İsrail ve Hizbullah'ın uluslararası arenada hem destek hem eleştiri aldıkları karşılıklı saldırıları

⁹ Kadima, İbranicede "ileri" anlamına gelmektedir.

sonucu başlayan İkinci Lübnan Savaşı BM'nin aracılığıyla 14 Ağustosta yürürlüğe giren ateşkese kadar devam etmiştir (Bickerton, 2009: 203).

2007 yılına gelindiğinde de Filistinlilerin gündelik hayatlarına zarar veren ileride kurulacak Filistin devletinin altını kazıyan İsrail'in yerleşimlerin genişletilmesine yönelik faaliyetleri buna bağlı olarak bypass yolların inşası devam etmiştir. Batı Şeria'da bu dönem yerleşim faaliyetleri özellikle küçük yerleşimler arasındaki toprak bütünlüğünü sağlamayı ve Doğu Kudüs'ü Batı Şeria'dan ayrılmasını böylece Filistinlilerin birbiriyle olan bağlantısını koparmayı amaçlamaktadır. 2007 yılında Doğu Kudüs yakınlarındaki yerleşimlerin genişletilmesiyle ilgili yapılan duyurular Ayrım Duvarının her iki tarafındaki yerleşimlerle Doğu Kudüs yerleşim alanları arasında kırılmaz bir bağ oluşturma amacını ortaya koymuştur (Yüksek, 2011: 79).

2009'da "*iki halk için iki devlet*" çözümü de İsrail halkının önemli bir çoğunluğunun desteklediği bir öneri olmaya devam etmiştir. Fakat 1967 sınırlarına dönüp, tüm yerleşimlerin boşaltılması fikri %15 gibi küçük bir kesim tarafından desteklenmiştir. Halkın %40'ına yakını yerleşimlerin hiçbir koşulda boşaltılmamasını savunmaktadır. Yerleşimlerin boşaltılmasına sıcak bakan kesim ise daha küçük ve izole yerleşimlerin daimi bir anlaşma dâhilinde boşaltılmasını savunmaktaydılar. Yahudi halkının büyük çoğunluğunun, iki ülkeli çözüme sıcak bakarken aynı zamanda yerleşimlerin boşaltılmasına karşı çıkması bu döneme kadar sürdürülen İsrail politikalarıyla paralellik göstermektedir (Yüksek, 2011: 85-86).

Arap Baharının yarattığı kaotik ortamda, ABD Ortadoğu'daki en önemli müttefiklerinden biri olan İsrail'e yaptığı baskıları durdurmuşken, Netanyahu Hükümeti eski yayılcı uygulamalarına ve söylemlerine devam etmeye başlamıştır. Abbas Hükümetinin yerleşimler konusundaki kararlı tutumunu eleştirerek barış müzakerelerine dönmeye çağrı yapsa da Netanyahu Hükümeti uyguladığı yayılcı yerleşim politikalarıyla aslında barış görüşmelerine hazır olmadığını da göstermiştir. Ayrıca, bu dönemde her ne kadar Abbas'ın yerleşimler konusundaki tutumu bir önkoşul olarak algılansa da; Netanyahu'nun sıklıkla Abbas'ı, İsrail'i bir Yahudi Devleti olarak tanımaya çağırması da müzakereleri yönlendirecek bir önkoşul mahiyetindedir. Zira İsrail'in amacı Filistinlilere bunu kabul ettirerek ülke üzerindeki tüm egemenlik haklarını Yahudilerin elinde tutmaktır. Abbas ise nihai statü görüşmelerinde çözümlenmesi beklenen bir sorun olan, mültecilerin geri dönüşünü engelleyeceği düşüncesiyle İsrail'i Yahudi devleti olarak tanımayı reddetmiştir. Bu durumda iki taraf arası anlaşmazlıklar, henüz müzakereler başlamadan ortaya konulduğu için çözüm süreci tıkanmış oluyordu.

Filistin devletinin kurulması için Obama Hükümetinden beklediği desteği alamayan Abbas yönetimi, 2009 yılının sonundan itibaren BM üyeliği için harekete geçmiştir.

Filistin BM üyeliği başvurusu için 2011 Eylül'de yapılacak BM Genel Kurul toplantısını hedeflerken, uluslararası camia da bu fikre sıcak bakmaya başlamıştır. İsraililerin iç politikaya odaklandığı ve Filistinlilerle ilişkilerin ikinci planda kaldığı bir dönemde Abbas, diplomatik yollarla Filistin'in haklarını savunma yolunu seçerken Filistinlileri de Filistin Baharı için mobilize etmeye çalışmıştır. BM üyeliğinden çok umutlu olan Abbas'ın aksine, Başbakan Fayyad İsrail'in işgali bitirmediği sürece BM üyeliğinin Filistinliler için önemli bir değişim getirmeyeceğini savunmuştur (*Report on Israeli Settlements in the Occupied Territories*, 2011: 1-8). Abbas'ın Arap Baharının etkisiyle Filistinlilerin ayaklanmasını engellemek için başvurduğu bir yol olarak da düşünülen Filistin'in BM'de temsil yetkisi arayışı, İsrail Hükümeti için kabul edilemez bir durumdu. BM'ye üyeliği kabul edildiği takdirde; Filistin'in İsrail'den taleplerini Uluslararası Adalet Divanı'nda dile getirebilecek olması, Filistin'in devlet statüsü kazanması halinde İsrail'in başka bir devlet toprağını işgal etmiş durumuna düşeceği İsrail'i korkutmuştur. İsrail, Filistin'in bu girişiminin Oslo anlaşmalarını bozacağını iddia ederek Filistin'in hiçbir taviz vermeden bu statüyü kazanmasına itiraz etmiştir.

On aylık yerleşimlerin durdurulması kararı, Kudüs'ü kapsamaması, devam eden inşaatların durdurulmaması gibi sebeplerden dolayı Abbas'ın müzakerelere dönmesi için yeterli olmamıştır. Durdurma kararının bitmesine yaklaşık bir ay kala ABD, İsrail ve Filistin arasında görüşmeler yapılsa da bir sonuca ulaşılamamış İsrail kararını uzatma konusunda ikna edilememiştir. İsrail'in hiçbir gelişme olmadan, 2010 sonunda yeniden yerleşimlerin inşasına başlaması Obama'nın yerleşim politikalarının başarısızlıkla sonuçlandığını ortaya koymuştur. Son dönemlerde yerleşim odaklı konuşmaları terk eden ABD yetkilileri bu dönemde itibaren odak noktasının müzakerelere yeniden başlamak olması gerektiğini savunmuştur. ABD'de yerleşimlerin meşruluğu hala bir problem teşkil etse de, bu politika değişikliği İsrail'in yerleşim faaliyetlerini daha da hızlandırmasıyla sonuçlanmıştır.

Üçüncü Netanyahu Hükümeti İsrail tarihi boyunca kurulmuş en sağ hükümet ve yerleşimcilerin karar alma mekanizmalarında en etkin olduğu hükümet olmuştur. Filistin ile müzakere sürecinde bir sonuca varılamaması, ABD'nin İsrail'e yakın tutumu ve yerleşimler konusundaki baskısını devam ettirmemesi İsrail'in yerleşim faaliyetlerinin devam etmesine sebep olmuştur. Bu dönemde İsrail yerleşim politikaları çoğunlukla Avrupa devletleri tarafından kınanmıştır; uluslararası hukuka aykırı olduğu ve tanınmadığı tekrar edilmiştir. İsrail yerleşim faaliyetlerini ihtiyaçlardan kaynaklanan doğal büyüme çerçevesinde devam ettirdiğini savunsa da Abbas Yol Haritası gereği tüm faaliyetlerin durması gerektiğini, müzakerelere ancak bu şekilde döneceğini savunmuştur. Oslo ile başlayan barış sürecinin başından itibaren İsrail-Filistin sorununda yerleşimler konusu müzakerelerde anlaşma sağlanması gereken

bir konu iken artık müzakerelerin başlaması için tedbir alınması gereken kilit bir nokta haline gelmiştir.

Sonuç

Bölgesel olmaktan çok uluslararası bir sorun haline gelen İsrail'in Filistin topraklarına yerleşmesi ve kadim şehir Kudüs'ün işgalinin temelinde Yahudi Dini ve ona bağlı olan inanç gruplarının binlerce yıllık bir hayali gerçekleştirme arzusu olduğu görülmektedir.

Yahudi toplumu için kutsal sayılan bu topraklar ve ilk mabetlerinin kurulduğu Kudüs, 1900'lü yılların başlarına kadar ulaşılması gereken büyük bir hayal ve hedefti. Bu hayale ulaşılan 1948 ve sonrasında başlayan Arap-İsrail savaşları İsrail'i agresif ve gözü dönmüş bir yapıya sokmuş, binlerce yıl sonra ulaştıkları hayallerinin ellerinden alınmasına neden olabilecek her türlü ihtimal yok edilmesi gerek bir hedef haline gelmiştir.

Yahudilerin kutsal kitabına göre Arz-ı Mevud (vaad edilmiş kutsal topraklar) yani Filistin coğrafyasını ele geçirmek ve binlerce yıllık ideallerini gerçekleştirmek için bu güne kadar süregelen bir hazırlık ve çalışma sonucunda ekonomik olarak güçlenmişlerdir. Bu amacı gerçekleştirmek için her alanda kontrolü sağlayabilecek ilişkiler kurmuşlar, büyük şirketler ve ekonomik varlıklara sahip olmuşlar ve dünyada söz sahibi güçlü devletlerin desteğini arkalarına almayı başarmışlardır.

Günümüzde hemen hemen her büyük ekonomik varlık içinde yerini alan Yahudi toplumu elde ettiği kazanımları korumak ve Kutsal Kitaplarında yazan "Arzı Mevud"a ulaşarak "Büyük İsrail"i inşa etmek için önüne çıkan her engeli askeri, ekonomik ve güçlü uluslararası ilişkilerle aşmayı zorlayacaktır.

İsrail'in bu saplantısı, amacına ulaşması için göstermiş olduğu kararlı tutumu, kendi aralarında bir türlü ideal bir birlik oluşturamayan İslam coğrafyasında kolayca yol alabilecek olanaklar bulabilmektedir. Özellikle İsrail'e karşı Arap ülkeleri arasındaki fikirsiz ayrılık, kararsız, parçalı ve amaçsız tutum ve direniş, İsrail zulmü altında ezilen Filistinli Arapların acılarını azaltmadığı gibi daha çok artırmaktadır.

Sonuç olarak, Filistin sorunu ve İsrail'in bu hukuk tanımaz tavrı, Filistin topraklarında işlenen insanlık suçlarına karşı, Arap ülkelerinin güç ve fikir birliği yaparak, ellerindeki enerji kartları ve diğer ekonomik yaptırımlarla İsrail'i Ortadoğu coğrafyasında büyük bir çember içine alması, diğer taraftan başta ekonomik bakımdan güçlü devletler ve Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi Daimi Üyeleri (ABD, Rusya, Çin, İngiltere, Fransa) üzerinden yürütülecek etkili bir siyasi baskıyla İsrail'in oldu-bittilerle Filistin topraklarına yerleşme faaliyetlerine son verilmesi, eşit şartlarda bir Filistin Devleti kurulmasının önü açılması ve en önemlisi üç semavi din tarafından kutsal olarak kabul edilen Kudüs Şehri, BM kontrolü ve gözetiminde bir dünya mirası

olarak kabul edilerek korunması olabilecek en doğru çözüm olarak görülmektedir. Ancak tüm bu olasılıkların ve şartların oluşması oldukça uzun bir zaman alacağı ve İsrail'in inançlarının gereği olarak gerçekleştirdiği haksız işgal ve zulmün onlarca yıl daha süreceği açıktır.

Kaynakça

Abu-Lughod, J. (1982), "Israeli Settlements in Occupied Arab Lands: Conquest to Colony", *Journal of Palestine Studies*, 11 (2), 29-43.

Adams, H. ve Paternoster, Co.-R. and Knight, J. Y. (1832), *History of The Hews: in All Ages*. London: Antmony Pickard Printer,.

Armaoğlu, F. (2007), *20. yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995*, İstanbul: Alkım Yayınevi,.

Aronson, G. (2001), "Settlement Monitor," *Journal of Palestine Studies*, 30 (3), (Spring,), 142-170.

Aronson, G. (2003), "Settlement Monitor," *Journal of Palestine Studies*, 32 (2), (Winter,), 122-143.

Ataöv, T. (1981), *Kudüs ve Devletler Hukuku*. Ankara: Yonca Matbaası.

Ayyash, A. (1981), "Israeli Planning Policy in the Occupied Terriroies", *Journal of Palestine Studies*. 11 (1), Autumn, 111-132.

Balci, K. ve İnce, A. *Kudüs: Kutsallığın Başkenti*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2012.

Basit, M. İ. ve Mustafa, H. Z. (2011), *Kudüs Tarihi*. İstanbul: Nida Yayıncılık.

Ben-Ami, s. (2006), *Scars of War, Wounds of Peace: The Israeli-Arab Tragedy*. Oxford: Oxford University Press.

Bickerton, I. J. (2009), *Arab-Israeli Conflict: A History*, (London, GBR: Reaktion Books,). 203-233.

Büyük Larousse. (1986), *Kudüs*. C. 14. İstanbul: Milliyet Yayınlar.

Comay, J. (2005), *Who is Who in Jewish History*. New York: Routledge.

Conder, C. R. (1909), *The City of Jerusalem*, London: Printed By Hazel, Watson and Winey, L.D.

Çelik, M. (1999), *Siyasal Sistem Açısından Bizans İmparatorluğunda Din-Devlet İlişkileri-1*, İzmir: Akademi Kitabevi.

Dumper, M. (1992), "Israeli Settlement in the Old City of Jerusalem", *Journal of Palestine Studies*, 21 (4), 37-55.

Erdemir, H. P. & Erdemir, H. (2010), "Kudüs'te Yahudi İsyanı ve Yahudiler", cilt 2, *History Studies, Ortadoğu Özel Sayısı*, 126-135.

Firestone, R. (2004), *Yahudiliği Anlamak: İbrahim'im/ Avraam'ın Çocukları*, (Çev. Çağlayan Erendağ- Levent Kartal). İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş.

Evans, M. (2006), "Defending Territorial Sovereignty Through Civilian Settlement: The Case of Israel's Population Dispersal Policy", *Israel Affairs*, 12 (3), 590-611.

Frantzman, s. J & Kark, R. (2013), "The Muslim Settlement of Late Ottoman and Mandatory Palestine: Comparison with Jewish Settlement Patterns", *Digest of Middle East Studies*, 22, 80-98.

Gilbert, M. (1987), *Jerusalem Illustrated History Atlas*. Oxford: Merton College.

Golan, A. (2001), "European Imperialism and the Development of Modern Palestine: Was Zionism a Form of Colonialism?" *Space & Polity*, 5 (2), 136-145.

Golan, A. (2003), "Jewish Settlement of Former Arab Towns and Their Incorporation into the Israeli Urban System (1948-50)", *Israel Affairs*, 9 (1), 1-26.

Harman, Ö. F. (2002), *Kudüs*. İ.A.C.26. Ankara: TDV Yayınları.

Harms, G. ve Ferry, T.M. (2008), *The Palestine Israel Conflict*. Miami: Pluto Press.

Heyet. (1988), *Kudüs (Tarihi Belge)*, (çev. Acar Tanlak). Ankara: İslam Konferansı Teşkilatı Kudüs Komitesi.

Heller, J. (2003), *The Birth of Israel 1945-1949: Ben Gurion and His Critics*. Gainesville: University of Florida Press.

İncil, *Luka*, 23: 46.

Institute for Palestine Studies (1996), "The Peace Process", Spacial Document File *Journal of Palestine Studies*, 25 (2), 123-140.

MERIP Reports. (1977), "*Israeli Settlement Policy*", 59, 20-45.

Janet A-L. (1982), "Israeli Settlements in Occupied Arab Lands: Conquest to Colony", *Journal of Palestine Studies*, 11 (2), 17-38.

Kellerman, A. (1993), *SUNY Series in Israeli Studies: Society and Settlement: Jewish Land of Israel in the Twentieth Century*, Albany, NY, USA: State University of New York Press.

Khoury, F. J. (1985), *The Arab-Israeli Dilemma*. Syracuse: Syracuse University Press.

Kızıloğlu, s. (2012), "İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm'in Gelişimi", *Sosyal Bilimler Dergisi*. C. 2, Sayı 1. (Kırıkkale, Ocak): 23-39.

Kindersley, D. (2000), *Eyewitness Travel Jerusalem & Holy Land*, London: A Penguin Company.

Kur'ân-ı Kerîm, Nisa, 4-157.

Matar, I. (1981), "Israeli Settlements in the West Bank and Gaza Strip", *Journal of Palestine Studies*, (11) 1, 99-121.

Meydan Larousse. (1969), *Kudüs*. C. 12, İstanbul: Meydan Yayınları.

Neuman, s. (1999), "Aliyah to Israel: Immigration under Conditions of Adversity", *IZA, Discussion Paper No. 89* (December), 8-32.

Lehn, W. (1974), "The Jewish National Fund", *Journal of Palestine Studies*, 3 (4), 84-102.

Lein, Y. (2002), "Land Grab, Israel's Settlement Policy in the West Bank", (Ed: Yael Stein) *B'Tselem*, (May), 11-30.

Lesch, A. M. (1977), "Israeli Settlements in the Occupied Territories, 1967-1977", *Journal of Palestine Studies*, 7 (1), 27-46.

Ofer, D. (1996), "Holocaust Survivors as Immigrants: The Case of Israel and the Cyprus Detainees", *Modern Judaism*, 16 (1), 9-28.

Perlmutter, A. (1969), *Military and Politics in Israel*. London: Frank Cass.

Report on Israeli Settlements in the Occupied Territories, Foundation for Middle East Peace, 21 (4), (July-August 2011): 1-8.

Romann, M. (1990), "Territory and Demography: The Case of the Jewish-arab National Struggle", *Middle Eastern Studies*, 26 (3), 375-390.

Rowley, C. K. ve Taylor, J. (2006), "The Israel and Palestine Land Settlement Problem: An Analytical History, 4000 B.C.E.-1948 C.E.", *Public Choice*, 128 (1/2), 53-70.

Scarre, C. (1995), *Historical Atlas of Ancient Rome*. England: The Penguin Published.

Shafir, G. (1989), *Land, Labor and the Origins of the Israeli-Palestinian Conflict, 1882-1914*. New York: Cambridge University Press.

Will, D. s. (1982), "Zionist Settlement Ideology and Its Ramifications for the Palestinian People", *Journal of Palestine Studies*, 11 (3), 38-55.

Schnell, I. ve Mishal, s. (2008), "Place as a Source of Identity in Colonizing Societies: Israeli Settlements in Gaza", *Geographical Review*, 98 (2), 246-265.

Shlaim, A. (1995), "Israeli Politics and Middle East Peacemaking", *Journal of Palestine Studies*, 24 (4), 21-41.

Tessler, M. (1990), "The Intifada and Political Discourse in Israel", *Journal of Palestine Studies*, 19 (2), 47-68.

Tevrat, *Kitab-ı Mukaddes*. Yeşu Bölümü, 6: 21.

Tillman, s. (1978), "The West Bank Hearings: Israel's Colonization of Occupied Territory", *Journal of Palestine Studies*, 7 (2), 75-91.

Troen, s. Ilan. (2003), *Imagining Zion: Dreams, Designs, and Realities in a Century of Jewish Settlement*. New Haven, CT, USA: Yale University Press.

Uslubaş, T. ve Dağ, s. (2007), *İlk Çağlardan Günümüze Dünya Tarihi Ansiklopedisi*. İstanbul: Karma Kitaplar.

Weitz, Y. (1994), "Jewish Refugees and Zionist Policy During the Holocaust", *Middle Eastern Studies*, 30 (2), 355-370.

Yaşar, Ş. (2003), "Kudüs'ün Osmanlı Yönetimine Girişi ve Yavuz Sultan Selim'in Kudüs Ermenilerine Tanıdığı İmtiyazlar", *Sosyal Bilimler Dergisi*. C. 1, Sayı 2. (Manisa,): 100-123.

Yiğitoğlu, M. (2011), "Babil Esaretinden Miladi İlk Yıllara Kadar Yahudiler", *Tarih Bilinci Dergisi*, s. 13-14 (Özel Sayı), İstanbul: 220-235.

Yüksek, E. (2011), "The Israeli Settlements In The West Bank Territory Before and After The Peace Process", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Middle East Technical University, The Graduate School of Social Sciences.